

В. Б. Базилюк

Підходи до формування принципів і критеріїв оцінки впливу інституційних факторів на економічний ріст видавничо-поліграфічної діяльності: загальнодержавний і регіональний аспекти

Розглянуто питання щодо визначення принципів і критеріїв оцінки впливу інституційних факторів на економічний ріст видавничо-поліграфічної діяльності (ВПД) на загальнодержавному та регіональному рівнях. Виявлено, що, зважаючи на значну кількість методик щодо до оцінки ефективності інституційних впливів на економіку тої чи іншої країни, існують значні труднощі з вироблення єдиного підходу проведення такої оцінки. Розроблено підхід щодо побудови системи оцінки впливу інституційних факторів на розвиток видавничо-поліграфічного комплексу на основі трьох груп показників: показники оцінки інституційного розвитку держави; узагальнюючі показники оцінки інституційного розвитку видавничо-поліграфічного комплексу; часткові критерії оцінки впливу базових інститутів на функціонування комплексу в окремих регіонах. Виділено складові інституційного середовища, які безпосередньо впливають на динаміку економічного розвитку видавничо-поліграфічної діяльності на регіональному рівні. Сформовано систему часткових показників оцінки впливу базових інститутів на функціонування ВПД, що враховують виробничий аспект.

Ключові слова: інститут, розвиток, регіон, видавничо-поліграфічна діяльність, оцінка, принцип, критерій.

Проблеми, пов'язані з оцінкою неекономічних чинників розвитку соціально-економічних систем, набули вагомого значення, що обумовлено процесами пошуку резервів підвищення конкурентоспроможності не лише окремих суб'єктів соціально-економічних відносин, але й окремих галузей як на регіональному, так і національному рівнях. Це зумовлює пошук різноманітних варіантів формування ефективного інституційного середовища.

Оцінка впливу окремих інститутів та інституційного середовища загалом на розвиток галузей постає нетривіальним завданням. Дослідження дії інституційного середовища, на відміну від звичайних економічних змінних, важко оцінити за допомогою прямого розрахунку. Якщо на міжнародному рівні такі методики порівнянь присутні в основному на основі непрямих індикаторів (індекс економічної свободи і його окремі компоненти; якість державного управління і політична корупція; ділові ризики тощо), то методологія оцінки ефективності інституційного середовища окремих секторів економіки на регіональному рівні перебуває на стадії зародження.

Проблеми оцінки якості інститутів, а також їх вплив на розвиток економік різних країн знайшли своє відображення в значній кількості досліджень, серед яких можна виділити роботи Дж. Амороса, Т. Бека, Д. Кауфманна, П. Кіфера, А. Кунта, Р. Левіна, Х. Сала-і-Мартіна та інших.

Вітчизняні вчені проводять вивчення впливу інституційного середовища на розвиток галузей економіки емпірично в основному на основі рейтингів міжнародних організацій. Цьому напряму присвячені роботи М. Заплатинського, Ю. Райта, О. Саніна, М. Юркова, С. Чінасака. Однак питання оцінки впливу інститутів на галузі через призму регіонального розвитку недостатньо висвітлені у науковій літературі.

Крім того, питання визначення глибини впливу інституційних параметрів на розвиток галузей у регіоні (окремо взятій області України) є складними, оскільки інституційні впливи зазвичай вимірюються якісними, а не кількісними

критеріями. За таких умов постає проблема достовірності інтерпретації якісних параметрів за допомогою кількісних.

Системний підхід до дослідження впливу інститутів на економіку зумовлює необхідність структуризації народного господарства за галузевим і територіальним принципом. За таких умов, відповідно до особливостей економіки, необхідна оцінка інституційних впливів на кожному з рівнів і визначення чіткого переліку методів і критеріїв проведення оцінки. Підтвердженням доцільності такого підходу є думка Г. Клейнера, який стверджує, що «в залежності від місця, яке займає в економіці суб'єкт доцільно виділяти глобальні, макро-, мезо-, мікро- і наноінститути» [1, с. 121]. Отже, виникає необхідність диференціації масштабів інституційного економічного аналізу на кожному рівні за допомогою формування інтегрованих показників оцінки, які б дали змогу отримати цілісне уявлення про інституційні впливи на окремо взятий елемент економіки.

Проведений огляд методологічних підходів до дослідження інституційного розвитку свідчить, що найбільш розповсюдженими є методики оцінки економіки держав загалом, що формуються різними міжнародними організаціями. Однак кожна з організацій зазвичай розробляє свої методики оцінки ефективності функціонування інститутів тої чи іншої країни, що значно ускладнює вироблення єдиного підходу. Більшість з методик значну увагу приділяють політичному аспекту, тоді як економічному аспекту відводиться другорядна роль. Ще однією складністю при застосуванні цих методик є практична відсутність можливості виокремлення таких впливів на окремо взятую галузь чи регіон, а також можливість врахування виробничого фактора. Усе це зумовлює необхідність побудови системи оцінки впливів інститутів на розвиток видавничо-поліграфічної діяльності як на галузевому, так і на регіональному рівні.

Зважаючи на це, пропонуємо підхід щодо побудови системи оцінки впливів інституційних факторів на розвиток ВПД на основі трьох груп індексів: показники оцінки інституційного розвитку держави; узагальнюючі показники оцінки інституційного розвитку ВПД; часткові критерії оцінки впливу базових інститутів на функціонування ВПД у окремих регіонах.

Щодо груп індексів оцінки інституційного розвитку держави та узагальнюючих показників оцінки інституційного розвитку ВПД існують певні напрацювання щодо принципів і критеріїв проведення такої оцінки. Тому зосередимось лише на їх короткому огляді, а основну увагу приділимо формуванню оцінки інституційних впливів на розвиток ВПД регіону.

Так, щодо оцінки інституційного розвитку держави, то, враховуючи значний вплив індикаторів оцінки економічного зростання на функціонування економіки країни загалом, її конкурентоспроможність, існує велика кількість емпіричних досліджень цієї проблеми.

Так, Х. Сала-і-Мартін, П. Кіфер та С. Кнак пропонують застосовувати в емпіричних моделях зростання проксі-змінні. У межах досліджень вони показали стійкий негативний вплив незабезпечених прав власності на економічне зростання та дійшли до висновку про домінуючу ролі інститутів у забезпеченні економічного росту та притоку інвестицій [2, с. 182; 3, с. 223-224]. До схожих за своїм змістом висновків приходять автори колективної монографії під редакцією Ч. Клейга [4, с. 28-29]. Досліджуючи проблему впливу інститутів на економічне зростання та інвестиції на основі аналізу порівняння розвитку різних країн з використанням широкого масиву прямих і непрямих індикаторів, автори доводять прямий негативний вплив «недосконаlostі» інститутів, а саме прав власності, на інвестиції та економічне зростання.

Дещо іншим за своїм змістом є підхід, сформований Р. Холлом та С. Джонсом, що досліджує відмінність рівня продуктивності праці в різних країнах через призму інституційних показників: дотримання прав власності, рівень корупції, механізми примусу виконання контрактів тощо [5, с. 110-113].

Інша група авторів – Т. Бек, А. Кунт та Р. Левін – провела оцінку впливу малого та середнього бізнесу на економічне зростання [6, с. 175]. Такий підхід є надзвичайно актуальним для ВПД, де кількість малих і середніх суб'єктів господарювання становить понад 93% [7, с. 45].

Найбільшого поширення набула методика, розроблена в межах проекту Світового банку Д. Кауфманном, А. Крайном і М. Мастрюцці на основі групи індексів Worldwide, що являє собою комплексні оцінки якості інститутів у понад 200 країнах [8, с. 76-93] та групи індексів, що сформовані в межах проекту Polity IV, який охоплює дослідження по 164 країнах.

Оцінка запропонованих в огляді індексів впливу інститутів на розвиток країн і їх економік не передбачає жодних труднощів, оскільки показники, розраховані згідно з зазначеними вище методиками і представлені у звітах провідних міжнародних організацій, є загальнодоступними та щорічно публікуються.

Значно складнішими є підходи щодо визначення узагальнюючих показників оцінки впливу інститутів на окремі галузі, ВПД зокрема. Сформована система внутрішньогалузевих оцінок не повною мірою враховує інституційні параметри виробництва.

Розгляд інституту з позиції ендогенного виробничого фактора дає змогу застосувати відповідний категоріальний апарат і методики вимірювання ефективності інституційних ресурсів, резервів, факторів тощо. Однак на перешкоді проведення такої оцінки стоїть практична відсутність методик, які б поєднували традиційні методики оцінки ефективності виробничої діяльності з альтернативними підходами в межах інституційної економіки.

Один з таких підходів передбачає використання низки вартісних показників проведення оцінки впливу інститутів на виробничий фактор: інституційність продукту; інституційна ефективність виробництва; інституційна місткість продукту та інституційна віддача [9, с. 233]. Цей підхід можна було б застосувати для аналізу розвитку ВПД, однак при розрахунку представлених показників існують труднощі, пов'язані з відсутністю загальноприйнятої методики оцінки вартості інституційних активів і витрат.

Аналогічні проблеми притаманні оцінці впливу інститутів на регіональну економіку. Спостерігаються лише поодинокі факти застосування інституційного підходу для аналізу регіонального розвитку, хоча для активізації використання відповідного наукового інструментарію склалися всі необхідні і достатні умови. Поступово формується нагальна потреба у фундаментальному узагальненні та глибокому аналізі регіонального розвитку з позицій інституціоналізму.

Саме тому, на нашу думку, перспективним є підхід, який забезпечить оцінку впливу інститутів на функціонування видавничо-поліграфічних підприємств у регіоні та дасть змогу в подальшому проаналізувати регіональні диспропорції розвитку ВПД через призму інституційної теорії.

Безперечно, процедура оцінки впливів кожного з інститутів на функціонування ВПК у регіоні є надзвичайно трудомісткою та важкою у практичному аспекті через значну кількість самих інститутів, та ще більшу кількість факторів, які впливають на діяльність комплексу.

За таких умов доцільно зменшити коло оцінки та виділити основні фактори, що чинять вирішальний вплив на розвиток комплексу у регіоні. Крім того,

Підходи до формування принципів і критеріїв оцінки впливу інституційних факторів на економічний ріст видавничо-поліграфічної діяльності

пропоновані показники повинні мати чітку методику розрахунку на основі даних офіційної статистики. Для вирішення поставленого завдання пропонується при формуванні методики враховувати лише вплив базових інститутів, а дію кожного з них має оцінювати система критеріїв.

Згідно з проведеними дослідженнями, до переліку базових інститутів належать:

- інститут держави, вплив якого на розвиток комплексу в регіоні пропонується оцінювати за допомогою показників рівня державної підтримки, державного замовлення, податкового навантаження та кількості програм з підтримки та розвитку ВПД у регіоні в розрахунку на один господарюючий суб'єкт діяльності;
- інститут інфраструктури – оцінку дії пропонується здійснювати на основі показників: рівня інфраструктурного забезпечення елементами товарного

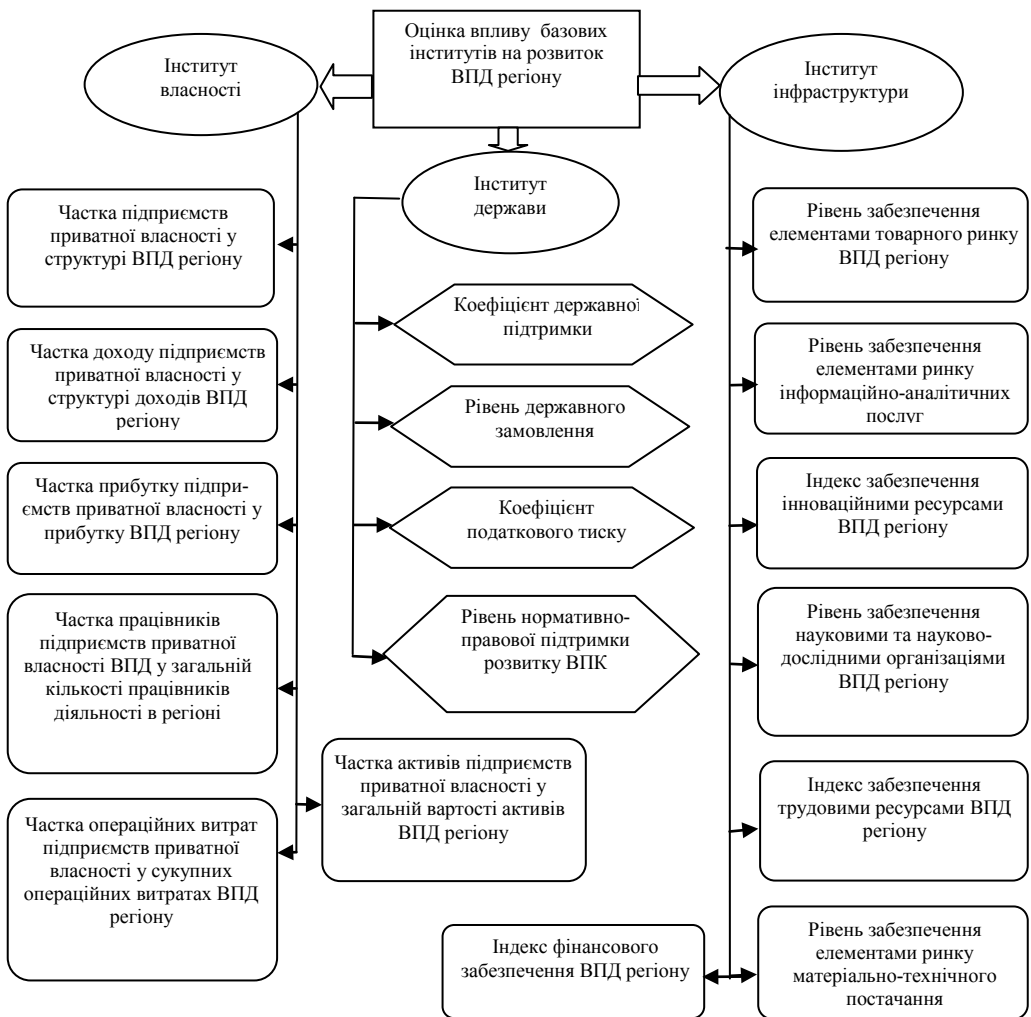

Рис. 1. Система часткових показників оцінки впливу базових інститутів на розвиток ВПД регіону
Розроблено автором.

ринку; рівня інфраструктурного забезпечення елементами ринку інформаційно-аналітичних послуг; індексу забезпечення інноваційними ресурсами ВПД регіону; рівня забезпечення науковими та науково-дослідними організаціями ВПД регіону; індексу забезпечення трудовими ресурсами ВПД регіону; рівня забезпечення елементами ринку матеріально-технічного постачання; індексу фінансового забезпечення;

- власності, аналіз впливу якого в регіоні пропонуємо визначати на основі відношення результируючих показників: частки підприємств приватної власності у структурі ВПД регіону; частки доходу підприємств приватної власності у структурі доходів ВПД регіону; частки прибутку підприємств приватної власності у прибутку ВПД регіону; частки працівників підприємств приватної власності ВПД у загальній кількості працівників діяльності в регіоні; частки операційних витрат підприємств приватної власності у сукупних операційних витратах ВПД регіону; частки активів підприємств приватної власності у загальній вартості активів ВПД регіону.

Для більш детальної інтерпретації запропонованої методики на рис. 1 розглянемо систему часткових показників оцінки впливу базових інститутів на функціонування комплексу, яка враховує виробничий аспект.

Запропонований підхід до аналізу впливу базових інститутів на розвиток ВПД дозволяє виявляти складові інституційного середовища, які впливають на динаміку економічного розвитку комплексу, у тому числі і на регіональному рівні, і може бути використаний для визначення можливих впливів інститутів на функціонування ВПД регіону.

Однак запропонований підхід не може вповні забезпечити формування дієвої методики оцінки впливу інститутів на функціонування та розвиток ВПД, оскільки передбачає лише систематизацію, доповнення та визначення оптимальної кількості показників оцінки таких впливів. Отже, невирішеною та такою, що матиме перспективи подальших досліджень, залишається проблема формування методики розрахунку таких впливів на основі інтегрального показника оцінки по кожній із груп, визначення ваги кожного з критеріїв у інтегрованому показнику, що дасть змогу порівняти дію базових інститутів на функціонування ВПД у окремо взятих регіонах.

Список використаних джерел

1. Клейнер Г. Б. Новая институциональная экономика: на пути к «сверхновой» / Г. Б. Клейнер // Российский журнал менеджмента. – 2006. – Т. 4. – № 1. – С. 113-122.
2. Sala-i-Martin X. X. I Just Ran Two Million Regressions / X. X. Sala-i-Martin // American Economic Review. – 1997. – № 2 (87). – P. 178-183.
3. Knack P. Institutions and economic performance: cross-country tests using alternative institutional measures / P. Knack, S. Keefer // Economics and Politics. – 1995. – № 7. – P. 207-227.
4. Clague Ch. The New Institutional Economics and Economic Development / Ch. Clague // Institutions and Economic Development: Growth and Governance in Less-Developed and Post-Socialist Countries. Baltimore: Johns Hopkins University Press. – 1997. – № 7. – P. 13-36.
5. Hall R. Why do some countries produce so much more output per worker than others? / R. Hall, C. Jones // Quarterly Journal of Economics. – 1997. – № 114 (1). – P. 83-116.
6. Beck T. Law, Endowments, and Finance / T. Beck, A. Demirgüç-Kunt, R. Levine // Journal of Financial Economics – 2003. – № 70. – P. 137-181.
7. Мікула Н. А. Регіональний видавничо-поліграфічний кластер : монографія / Н. А. Мікула, Є. М. Палига, В. Б. Базиліук. – Львів : Ліга-Прес, 2013. – 172 с.
8. Kaufmann D. Governance Matters VI: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996-2006 / D. Kaufmann, A. Kraay, M. Mastruzzi. – Washington, DC : World Bank, – 2007. – 94 p.
9. Фролов Д. П. Эволюционная перспектива институциональной экономики России : монография / Д. П. Фролов ; Волгоградский государственный университет. – Волгоград, 2008. – 462 с.

References

1. Kleiner, G. B. (2006). Novaya institutsionalnaya ekonomika: na puti k «sverhnovoy» [New Institutional Economics: on the way to a «super new»]. *Rossiyskiy zhurnal menedzhmenta – Russian Journal of Management*, 1(4), 113-122. [in Russian].
2. Sala-i-Martin, X. X. (1997). I Just Ran Two Million Regressions. *American Economic Review*, 87(2), 178-183.
3. Knack, P., & Keefer, S. (1995). Institutions and economic performance: cross-country tests using alternative institutional measures. *Economics & Politics*, 7, 207-227.
4. Clague, Ch. (1997). The New Institutional Economics and Economic Development. In *Institutions and Economic Development: Growth and Governance in Less-Developed and Post-Socialist Countries*: Vol. 7 (pp. 13-36). Baltimore: Johns Hopkins University Press.
5. Hall, R., & Jones, C. (1999). Why do some countries produce so much more output per worker than others? *Quarterly Journal of Economics*, 114 (1), 83-116.
6. Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., & Levine, R. (2003). Law, Endowments, and Finance. *Journal of Financial Economics*, 70, 137-181.
7. Mikula, N. A., Palyha, Y. M., & Bazylyuk, V. B. (2013). *Rehionalnyi vydavnycho-polihrafichnyi klaster [Regional publishing and printing cluster]*. Lviv: Liha-Pres. [in Ukrainian].
8. Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2007). *Governance Matters VI: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996-2006*. Washington, DC: World Bank.
9. Frolov, D. P. (2008). *Evolutsionnaya perspektiva institutsionalnoy ekonomiki Rossii [Evolutionary perspective of institutional economics of Russia]*. Volgograd: Volgograd State University. [in Russian].

Bazylyuk V. B. Approaches to the formation of principles and criteria for evaluating the impact of institutional factors on economic growth of the publishing and printing activities: national and regional perspectives

It was considered the question of defining the principles and criteria for evaluating the impact of institutional factors on economic growth in publishing and printing activities at the national and regional level. It was done methodological approaches of institutional research, which showed that the most practical use of methods were developed by comparing economics of states of leading international organizations. Despite the significant number of methods to assess the efficiency of the institutions of different countries, there are significant difficulties to develop a common approach. Also, practically there are no methods for isolating institutional influences on one particular area or region, which would take into account factors. It was developed the approach construction a system for evaluating the impact of institutional factors on the development of publishing and printing activities based on three groups of indicators: indicators for assessing the institutional development of the state; general indicators assess institutional development publishing and printing activities; partial criteria for assessing the impact on the functioning of the basic institutions functioning in some regions. It was revealed that for the first two groups, there are certain developments concerning the principles and criteria of such assessment, therefore, proposed to pay attention to the formation of institutional methodology for assessing impacts on publishing and printing activities region. Also it was highlighted the components of the institutional environment that have a direct impact on the dynamics of its economic development at the regional level. Therefore it was suggested to narrow assessment and identified the main factors that exert a decisive influence on the development of the publishing and printing activities in the region based on consideration impact of the basic institutions. It was formed the system of partial indicators for assessing the impact on the functioning of the basic institutions of the complex, taking into account the production aspect. It is proved that further actual is the formation of methodology for assessing of institutional influences based on the integral index for each of the groups determines the weight of each of the criteria in the integrated index that will help to analyze the impact on the functioning of the basic institutions set in a particular region.

Keywords: institute, development, region, publishing and printing activities, assessment, principle, criterion.

Базилук Володимир Богданович – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства та маркетингу у видавничо-поліграфічному комплексі Української академії друкарства (e-mail: bvb.uad@ukr.net).

Bazylyuk Volodymyr Bohdanovych – Ph.D. (Econ.), Assistant Professor of the Department of enterprise economics and marketing in publishing and polygraphic complex of the Ukrainian Academy of Printing.

Надійшло 18.02.2016 р.